

Daisne, Johan (1972), *De man die zijn haar kort liet knippen*. Amsterdam-Brussel, Paris- Manteau. Tiende druk. Eerste druk 1947.

Deze “biecht” (99, 105, 179) en “belijdenis” (105) komt traag op dreef met veel pseudo-filosofisch geleuter over ‘iets’ en over God en de hemel, maar dan komt er toch een zekere vaart in. Ten eerste in de redelijk geslaagde beschrijving van de prijsuitreiking op een schoolfeest en ten tweede – en vooral – bij de lijkschouwing waar hoofdpersonage Govert Miereveld bijna tegen wil en dank getuige van is. De beschrijving van het halfvergane lijk is knap (81) en evenzeer die van hoe een arts een lijk bekijkt (88-89). Laconiek is de passage over zelfmoord door kogel (90-91). Vervolgens had het spannend kunnen worden wanneer Miereveld – ook weer bijna tegen wil en dank – in een hotel belandt waar hij zijn geliefde leerlinge van tien jaar vroeger, Fran, toevallig ontmoet. Maar dan volgen bladzijden en bladzijden onbegrijpelijk geleuter over levensproblemen en speuren naar de zin van het leven die de lezer alle moed om verder te lezen ontnemen. Vooral dat eindeloze uitstellen van dé vraag (147 vv.) die er tot overmaat van ramp nooit komt [“ik ben mijn vraag kwijt!” (151)], is bijzonder irritant. Dat heeft Daisne zelf ook beseft, want hij schrijft: “Ik heb die helft hier uitvoerig weergegeven; misschien zal de eventuele corrector van mijn verhaal, hem zelfs te lang vinden en erin snoeien” (153) en “Ik zal mijn bladzijden niet herlezen. Het zijn er te vele [...]” (189). Jammer dat noch het een noch het ander is gebeurd.

Ik heb niettemin gelezen tot het einde, maar ik raad het iedereen af. Het is verschrikkelijk vervelend en het is flauw. Een compleet decrescendo. Alle spanning verdwijnt. Het boek eindigt als een slappe dweil. Fran blijkt een beroemd toneelspeelster (ik dacht eerst “zangeres”) te zijn geworden want dankzij “een zetje” van haar minnaar Brantink is ze “de toneelwereld binnengezwaaid” (171). Dat is compleet ongeloofwaardig, temeer daar ze na haar humaniora veel gezworven heeft, maar niemendal gestudeerd. Vreemd is dat ze naar het einde toe, haar ex-leraar opeens “mijn broeder” begint te noemen (176, 188, 189). Miereveld schiet Fran op haar verzoek neer in haar hotelkamer (de motivering hiervoor is uitermate zwak en dus zeer ongeloofwaardig), maar dat blijkt enkel in zijn fantasie te zijn gebeurd, wat weer tot bladzijden nutteloos geëmmmer leidt. Dat het lijk waarvan Miereveld de opgraving en dissectie heeft bijgewoond nu toevallig dat van de vader van Fran is, is al even onnozel als dat ik een achterkleinzoon van Napoleon zou zijn en dat Fran te doen heeft gehad met rechter Brantink is van dezelfde onnozelheid. De magisch-realist denken iets nieuws uitgevonden te hebben, maar in wezen zijn het romantici, die verhaaltjes hebben gemaakt over liefde, moord, overspel, seks en, in dit geval ook nog een portie incest (163), met een laagje absurd vernis eroverheen. De sfeer is die van “De aarde, het leven, is geen dansfeest [...]” (62), maar dat is de boodschap van zo ongeveer de hele wereldliteratuur.

Het boek gaat eigenlijk over de (gefantaseerde) verliefdheid van een dertigjarige leraar op een van zijn leerlingen van zeventien of achttien jaar en komt qua sfeer soms in de buurt van *Lolita*. Wanneer Miereveld op de diploma-uitreiking zijn leerlinge Fran zit te bewonderen, wordt zij (en ook de klasgenoten) voortdurend beschreven als “kinderlijk”: “haar gestalte nog kinderlijk tener” (27), “nog een kind” (28), “het waren beiden zeer beminlijke kinderen” (30), “haast nog zonder borst” (31), “kleine Fran” (33), “in haar kinderlijke ronde hand” (43) “Dag Liesje, dag lief kind [...]” (45), “vrouwen in nog even misleidende kindergestalten verborgen” (51). Er is ook sprake van “mijn onwelvoeglijke verlangen” (36).

Ik vraag me af of zo’n boek in deze tijden van onverdraagzaamheid en MeToo-hysterie nog zoveel succes zou kunnen hebben als het na de Tweede Wereldoorlog blijkbaar heeft gehad. In verband met MeToo is het wel grappig om op 106 te lezen: “Rouben Vaclav was alleen de regisseur of de manager, de producer of de impresario, of hoe dat al mag heten, misschien zelfs ook de minnaar, aangezien zo vaak wordt geroddeld over het onvermijdelijke samengaan van het ene met het andere [...]”.

Irritant is voorts dat Daisne zeer onbestaande woorden bedenkt die vaak wel vanuit de context te begrijpen zijn (maar niet altijd), maar toch erg artificeel aandoen. Bijvoorbeeld: “bedaring” (9), “bejammerenswaardig” (11), “overstulpt” (14), “dooreenwart” [van “dooreenwarren”] (14), “modulator” [bedoeld is iemand die de een radio-uitzending leidt] (20), “getrensd wenkbrauwen” (31), “aan de snik zijn” (32), “stuipachtigheid” (34), “op de prik” (35), “kwanswijs” (35), “aan de mok zijn” (37), “hersenbrakig” (37), “zijn [...] verwulfd bureau” (37), “verhippen” [bestaat, maar wordt hier gebruikt in een onduidelijke en in ieder geval onbestaande betekenis] (37), “zoemerde” (39), “omgonsd” (39), “hooggeponst” (39), “slamierig” [afgeleid van “slamier” = “slungel”] (39), “exponaten” (39), “alevel” [“Zo erg zal het alevel niet zijn geweest”] (47), “verstandhoudend” (47), “danslusterrijs” (55), “ineengekluwd” (75), “kaken” [“ik stond te kaken tegen het walgelijke gezicht” (81) “niet iedereen ertegen heeft gekaakt (171)], “welstaanshalve” (106), “afgegeten” [van “afeten” voor “de maaltijd beëindigen”] (107), “evenement” [“Toen waren we eindelijk klaar en stonden evenement op.”] (107), “verwonneling” (113-114, 151), “ongestuij” (122), “onderstaan” [“ik [...] die het onderstond haar nachtrust te verstoren”] (125), “ontrampeneerd” (127), “benedenregel” [onderste van een deur] (127), “kraf” [voor “karaf”] (131), “onergdenkenderwijs” (135), “onafgeperkt” (136), “woordenwaal” (152), “uittarting” (163).

De taal van Daisne is in zijn geheel nogal sukkelachtig. Hij heeft bijvoorbeeld moeite met **het juiste voorzetsel**:

15: een plaats **in** de tweede rij [normaal: “op de tweede rij”, ook 20]

40: gangen, waar**op** [normaal: “waarin”]

52: heb ik me **erop** verrast

61 Het was laat **op** september en waaide.

Hij maakt **fouten tegen het genus en formuleert vaak zeer vreemd**:

9: **Die** schort/**dat** schort/hoe schoon **hij** was

10: “zover ik” in plaats van “in zoverre ik”

11: “zondags” voor “’s zondags”

13: “niet volstrekt” voor “volstrekt niet”

39: Ik had het gevoel **of** ik voor evenveel erbij liep.

44: Ik viel bijna een der meisjes Van Wierden omver [...].

45: [...] de verkoopjuffrouwen die er zo glunder uitzagen in **hun** brandschone schort en zelfs een beetje vorstelijk met **haar** witte haarband.

53: “iets heel mooi, wegslepend” in plaats van “moois, wegslepends” (53)

102: Maar waartoe nut wil ik dit alles hier optekenen?

117: [...] het vele leed dat ikzelf van anderen zo **duldelijk** zal hebben aanvaard. [“duldelijk” is een niet-algemeen synoniem van “duldbaar”, maar niet van “geduldig”]

136: de gevoelens [...] zijn **beiden** in mij [moet zijn: “beide” want het gaat om zaken en niet om personen]

Hij heeft een **voorkeur voor archaïsche vormen**:

“lei” in plaats van “legde” (9), “gelijkerwijze” voor “ook zo” (10), “doordien” wordt systematisch gebruikt voor “doordat” (13, passim), “verkouding” in plaats van “verkoudheid” (13), “Te dezer plechtige gelegenheid” (17), “gezorg” [voor “zorgen”] (32), “licht” wordt systematisch gebruikt in plaats van “wellicht” (35, 145, 149), “zich vertreden” [voor “even opstaan en rondlopen”] (35), “desgelijks deed” [voor “hetzelfde deed”] (71), “van zijn vrouws en hun dochters bewondering” (105), “alstoen” (105), “in stede van” (105), “opluiden” [voor “opbellen”] (106), “wies” [voor “waste”] (124), “wis” [systematisch voor “gewis”, “zeker”] (129), “ondeeg” [voor “onbruikbaar”] (132), “tropee” in plaats van “trofee” (151), “baars” voor “onbeholpen”, “onhandig” (155), “lijflinnen” voor “ondergoed” (167), “lichtomdijne” (170), “de zonde der eenzaamheid” voor “masturberen” (173), “verbeurte” [“op verbeurte van mijn laatste eer”] (181).

Hij maakt graag **lange en ingewikkelde zinnen** die een enkele keer ontsporen, zoals in dit voorbeeld:

35: Zo heeft hij toen gezegd, inderdaad, zonder eraan toe te voegen ‘en van mezelf’, wat me toen als een verdienstelijke overwinning op hemzelf is voorgekomen, want hij rekende zich anders nooit tot het korps.

Soms zijn ook **korte zinnen onduidelijk**, zoals:

47: Ze bloosde, maar weer als een vriendin.

52: dat ik, schrijvende, zat te neuren en **met mijn klomp** in de maat te bewegen

152: Zo heb ik je alles gezegd, Fran; ook, met **handvollen nop**, met **armenvol scheersel**, wat ik sinds jaren donker heb voelen groeien, als mijn grote, mijn eerste en laatste, mijn hoogste vraag tot jou.

181: ik had haar, **met geleider lage**, het genadeschot gegeven

Het is irritant dat Daisne graag uitpakt met zijn kennis en belezenheid. Hij noemt de ober in het hotel “belehrgeizig” (119) en dat is vermoedelijk zelfs niet eens goed of courant Duits. “Lehrgeizig” is “leergierig”, maar “belehrgeizig”? Voorts “ehrerbietig” (135), waarover Daisne schrijft “ik hou van dat woord, omdat er tweemaal de klank ‘eer’ in zingt, en het daardoor nog eens zo vererend klinkt”, maar dat klopt niet want je spreekt niet uit [eereerbietig], maar [eererbietig]. Ook het uitpakken met zijn beetje kennis van het Grieks en het geleuter over de betekenissen van de naam Eurfrazie (de volle naam van Fran) is bijzonder irritant (148-149). Het is bekend dat Daisne van de Franse cultuur en literatuur hield en dat laat hij ook hier duidelijk blijken, niet alleen door te verwijzen naar Franse auteurs zoals Alain Fournier, maar ook in uitspraken als:

99: [...] telkens zelf de kosten der conversatie te betalen, zoals dat in het Frans heet

113: à fleur de peau

151: Mais il ne faut pas espérer pour persévérer.

162: une folle de son corps

182: chapelle ardente

Dit boek is een complete mislukking. Toch is het na de Tweede Wereldoorlog een paar decennien redelijk populair geweest. Het is zelfs verfilmd, al is het daartoe allerm minst geschikt want er gebeurt zeer weinig in. De verfilming is overigens abominabel zoals de meeste Vlaamse verfilmingen van Vlaamse romans. En dan altijd weer met dezelfde acteurs: Senne Rouffaer, Luc Philipse en de stem van... ons aller Dora van der Groen. Arm Vlaanderen. Weg ermee!

Philip Vermoortel

12-2020